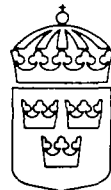

Regeringens proposition

1993/94:118

Prop.
1993/94:118

Några rättegångsfrågor i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål m.m.

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 9 december 1993

Carl Bildt

Reidunn Laurén
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Mot bakgrund av att antalet tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål som handläggs vid Stockholms tingsrätt har ökat och att målen numera kan vara av betydande omfattning föreslås att antalet jurymän i Stockholms län utökas från nuvarande 24 till 36. Förslaget medför ändringar i tryckfrihetsförordningen.

I fråga om den tid inom vilken åtal skall väckas efter beslut om beslag i utredningssyfte föreskriver tryckfrihetsförordningen att vad som i allmänhet är föreskrivet om beslag skall gälla. I propositionen föreslås att det i tryckfrihetsförordningen skall föreskrivas att åtal skall väckas inom en månad, om inte rätten efter framställan från Justitiekanslern medger att tiden förlängs.

Vidare föreslås att, när beslag i konfiskeringssyfte har beslutats enligt yttrandefrihetsgrundlagen, rätten efter en framställning från Justitiekanslern skall kunna förlänga den tid inom vilken det skall väckas åtal eller ansökas om konfiskering. Tiden från beslut om beslag till dess åtal väcks eller ansökan görs får enligt förslaget dock aldrig överstiga fyra veckor utan att beslaget hävs. Dessutom föreslås att skyldigheten att på en film lämna uppgift om vem som är utgivare skall straffsanktioneras. Förslagen föranleder ändringar i yttrandefrihetsgrundlagen.

Den i lag angivna tiden för när dom senast skall meddelas i mål som handlagts inför jury skall enligt förslaget förlängas från en vecka till tre veckor. Förslaget medför en ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden. I samma lag föreslås också vissa ändringar av reglerna om det

ytrandefrihetsrättsliga ansvaret för direktsända radioprogram m.m. Prop. 1993/94:118
Dessa ändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 1994.

Förslagen till ändringar i tryckfrihetsförordningen och ytrandefrihets-
grundlagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1995.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen	5
2.2	Förslag till lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen	7
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden	9
3	Ärendet och dess beredning	11
4	Antalet jurymän i Stockholms län	13
5	Tid för att väcka åtal efter beslut om beslag	19
6	Tid för meddelande av dom	24
7	Ansvar för yttrandefrihetsbrott vid vissa direktsända radioprogram m.m.	30
8	Straff för underlåtenhet att uppge utgivare på filmer och videogram	31
9	Författningskommentar	34
9.1	Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen	34
9.2	Förslaget till lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen	35
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden	36
Bilaga 1	Lagförslag i Justitiedepartementets promemoria inför hearing	38
Bilaga 2	Lagförslag i promemorian Några rättegångsfrågor i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål	40
Bilaga 3	Justitiekanslerns lagförslag	43
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig	46
Bilaga 5	Lagrådsremissens lagförslag	47
Bilaga 6	Lagrådets yttrande	52
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 december 1993	53

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1993/94:118

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen,
3. lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Häri genom föreskrivs att 10 kap. 14 § och 12 kap. 3 och 10 §§ tryckfrihetsförordningen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap. 14 §

Exemplar av tryckt skrift, vilket skäligen kan *antagas* äga betydelse för utredning i tryckfrihetsmål, *må tagas* i beslag. Därvid gäller vad i 2 och 3 §§, 5 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket samt 9 § är stadgat. I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad i allmänhet är föreskrivet om beslag.

Exemplar av tryckt skrift, vilket skäligen kan *antas* äga betydelse för utredning i tryckfrihetsmål, *får tas* i beslag. Därvid gäller vad i 2 och 3 §§, 5 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket samt 9 § är stadgat. I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad *som* i allmänhet är föreskrivet om beslag. *Åtal skall dock alltid väckas inom en månad från det att beslut om beslag meddelades, om inte rätten på Justitiekanslerns framställning medger att tiden förlängs.*

12 kap. 3 §

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. *För Stockholms län skall dock första gruppen omfatta tjugofyra jurymän och andra gruppen tolv jurymän.* Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 1991:1500.

12 kap.

10 §

Då mål vari jury skall deltaga förekommer, skall rätten föredraga jurymanlistan samt till behandling upptaga frågan, huruvida jäv föreligger mot någon som finnes upptagen å listan. Angående jäv mot juryman gälle vad i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen sålunda att vardera parten äger utesluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt rätten genom lottning bland de övriga uttager så många till suppleanter att sex kvarstår i den första gruppen och tre i den andra.

I ett mål i vilket jury skall delta, skall rätten föredra jurymanlistan och behandla frågan, om det föreligger jäv mot någon som är upptagen på listan. Om jäv mot juryman gäller vad som i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen på så sätt att vardera parten får utesluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt att rätten genom lottning bland de övriga tar ut så många till suppleanter att sex kvarstår i den första gruppen och tre i den andra.

För jury i Stockholms län får vardera parten utesluta fem jurymän inom den första gruppen och två inom den andra.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995. Har Justitiekanslern före ikraftträdandet beslutat om beslag enligt 10 kap. 14 § skall äldre bestämmelser tillämpas för beslaget. I mål där juryn redan bildats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas även vid den fortsatta handläggningen av målet.

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 § och 7 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 § skall dömas till böter eller, om omständigheterna är synnerligen försvårade, till fängelse i högst ett år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 § skall dömas till böter eller, om omständigheterna är synnerligen försvårade, till fängelse i högst ett år. *Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 4 § första stycket skall dömas till penningböter.*

I lag får föreskrivas straff för den som bryter mot en föreskrift i lag som meddelats med stöd av 4 eller 5 §.

7 kap.

3 §

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf.

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf. *Om den tid som avses i 10 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen med hänsyn till beslagets omfattning eller någon annan omständighet är otillräcklig, får rätten på Justitiekanslerns framställning medge att tiden förlängs. Förlängningen får inte avse längre tid än som är oundgängligen nödvändig och får omfatta sammanlagt högst två veckor.*

Varje beslut om beslag skall ange det eller de avsnitt av framställningen som har föranlett beslaget. Beslaget gäller endast de särskilda skivor, rullar eller andra delar av upptagningen där dessa avsnitt förekommer.

Bevis om att beslag har beslutats skall utan kostnad tillställas den som beslaget verkställs hos samt den som har låtit framställa filmen eller ljudupptagningen. Beviset skall innehålla uppgift om det eller de avsnitt i framställningen som har föranlett beslaget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995. Har beslut om beslag meddelats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslaget.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

Prop. 1993/94:118

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 17 och 20 §§ samt 10 kap. 3 § lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 17 §

Beträffande program som direkt-sänds får den som skall utse ut-givare besluta att, i stället för utgivaren, var och en som fram-träder i programmet själv skall svara för yttrandefrihetsbrott som han begår. *Den som bedriver sändningsverksamheten skall föra ett särskilt register över sådana förordnanden.* Ett utdrag ur registret skall genast sändas till patent- och registreringsverket varje gång ett beslut har antecknats i det.

Beträffande program som direkt-sänds får den som skall utse ut-givare besluta att, i stället för utgivaren, var och en som fram-träder i programmet själv skall svara för yttrandefrihetsbrott som han begår. *Ett sådant beslut skall före sändningen meddelas de berörda och antecknas i ett sär-skilt register hos den som bedriver sändningsverksamheten. Anteckningen skall innehålla uppgifter om namn, födelsetid och bostads-adress för var och en som avses med beslutet. Om inte detta sker, är beslutet utan verkan.*

Ett utdrag ur registret skall genast sändas till Patent- och registreringsverket varje gång ett beslut har antecknats i det.

20 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att anteckna eller anmäla utgivare skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om *ut-givare eller ställföreträdare* skall dömas till penningböter.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om *ställföreträdare* skall dömas till penningböter.

10 kap.

3 §

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas *senast* på rättsens första arbetsdag *efter* det att juryns svar har överlämnats. Om det är nödvändigt, får dock rätten besluta om anstånd för att besluta och avfatta domen. Anståndet får vara högst en vecka.

Juryen behöver inte vara närvarande när domen *avkunnas*.

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas *samma dag som juryns svar har lämnats till rätten eller* på rättsens första arbetsdag *därefter*. Om rådrum för domens beslutande eller avfattande är oundgängligen nödvändigt, får rätten besluta att domen skall meddelas vid ett *senare tillfälle*. Om inte synnerligt hinder möter skall dock domen skriftligen avfattas och meddelas, inom en vecka i brottmål då den tilltalade är häktad och annars inom två veckor efter det att juryn har lämnat sitt svar. Domen skall dock alltid vara skriftligen avfattad och meddelad *senast tre veckor efter det att juryn lämnat sitt svar*.

Juryen behöver inte vara närvarande när domen *meddelas*.

När målet avgjorts skall *parterna snarast underrättas skriftligen om utgången i målet*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994. Har ett beslut enligt 3 kap. 17 § fattats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslutet. I mål där juryn har lämnat sitt svar till rätten före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas.

I en rapport den 23 december 1992 till regeringen om behovet av åtgärder som rör bestämmelserna om olaga våldsskildring (Justitiedepartementets dnr 91-1811), berörde Justitiekanslern (JK) möjligheten av att det vid ett och samma tillfälle kunde förordnas om beslag av ett mycket stort antal videogram med inte närmare känt innehåll (rapporten s. 38). JK anförde att det i olika hänseenden skulle kunna visa sig svårt att bemästra en sådan situation. Främst mot bakgrund av att yttrandefrihetsgrundlagen då tillämpats under endast en kort tid fann dock JK att han inte då hade grund för att föreslå några författningsändringar.

Härefter har det förekommit yttrandefrihetsmål som föregåtts av omfattande beslag av videogram. Vid den hearing som hölls av Justitiedepartementet i maj 1993 (se nedan) framfördes det från företrädare för JK att den i grundlagen föreskrivna tiden om två veckor för att väcka åtal efter beslag i konfiskeringssyfte vid något tillfälle befunnits vara orimligt kort i förhållande till det omfattande material som JK hade att ta ställning till. I remissyttrande över 1991 års JK-utrednings betänkande En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. (SOU 1993:37) förordade även Riksåklagaren att det övervägs en lagändring som innebär att tiden kan förlängas.

När yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden (i det följande kallad tillämpningslagen) varit i kraft under drygt ett år höll Justitiedepartementet en hearing om den nya grundlagen och tillämpningslagen. Inför hearingen som hölls den 19 maj 1993 hade de som deltog fått del av en inom Justitiedepartementet upprättad promemoria om vissa frågor rörande yttrandefrihetsgrundlagen och tillämpningslagen. I promemorian föreslogs vissa ändringar i tillämpningslagen, nämligen att skyldigheten att uppge utgivare på film skulle straffsanktioneras och vissa ändringar av redaktionell art i lagens 3 kap. Lagförslagen i promemorian finns i *bilaga 1*. Promemorian finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 93-3481). En sammanställning över de myndigheter, organisationer m.m. som deltog vid hearingen återfinns i prop. 1992/93:256 (bil. 2). Med anledning av vad som i övrigt framkom vid hearingen upprättades inom Justitiedepartementet promemorian Några rättegångsfrågor i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål (dnr 93-3481). I promemorian föreslås att antalet jurymän i Stockholms län utökas, att Justitiekanslern efter ett av honom meddelat beslut om beslag enligt YGL av rätten kan få medgivande att väcka åtal eller ansöka om konfiskering efter sammanlagt fyra veckor i stället för två veckor samt att den absoluta tiden för när dom i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål skall meddelas tas bort. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 2*.

Vid hearingen behandlades även en framställning från JK om ändring i sekretesslagen (1980:100) i syfte att skydda unga som utnyttjats vid brott. Framställningen hade sin bakgrund i ett då vid domstol anhängiggjort mål om bl.a. barnpornografibrott. JK:s framställning ledde till en av regeringen framlagd proposition (prop. 1992/93:256) som antogs av riksdagen (bet. 1992/93:KU40, rskr. 1992/93:364). I riksdagen antogs

samtidigt ytterligare en lagändring i sekretesslagen, vilken initierats av konstitutionsutskottet på grundval av en framställning från JK. Ändringarna trädde i kraft den 3 juni 1993 (se SFS 1993:437) och innebär dels att sekretess kan gälla i mål om barnpornografibrott (9 kap. 16 §), dels att sekretess skall gälla i syfte att förebygga brott som en vidare-spridning av bl.a. beslagtagna handlingar innefattande barnpornografi och olaga våldsskildringar kan utgöra enligt bestämmelser i brottsbalken, tryckfrihetsförordningen (TF) och YGL (5 kap. 6 § och 12 kap. 3 §). Vid riksdagsbehandlingen anförde utskottet att det inhämtat att en översyn av grundlagsbestämmelserna om allmänna handlingar och beslag m.m. skulle göras och att det, bl.a. mot bakgrund av Lagrådets yttrande i ärendet, förutsatte att eventuella förslag till grundlagsändringar skulle föreläggas riksdagen redan innevarande mandatperiod inom den tid som anges i 8 kap. 15 § första stycket regeringsformen (bet. 1992/93:KU40 s. 12).

Regeringen uppdrog den 24 juni 1993 åt JK att analysera förhållandet mellan å ena sidan tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätten att ta del av allmänna handlingar och å andra sidan tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens bestämmelser om tvångsmedel och konfiskering samt att lägga fram de förslag till lagändringar som kunde anses motiverade med anledning av analysen (dnr 93-2553). Med anledning av detta uppdrag avgav JK den 3 september 1993 rapporten Offentlighetsprincipen, tillämpning vid beslag och konfiskering med anledning av tryck- och yttrandefrihetsbrott - förslag till lagändringar (dnr 93-3343). I rapporten föreslår JK ändringar i tryckfrihetsförordningen som innebär en inskränkning i rätten att få kopior av sådana tryckta skrifter, videogram m.m. som tagits i beslag eller konfiskerats i mål om tryck- eller yttrandefrihetsbrott och som utgör allmänna handlingar. JK föreslår även att 5 kap. 6 § sekretesslagen och ändringen i dess 12 kap. 3 § upphävs. Möjligheten att förordna om sekretess för uppgift om barn i barnpornografisk skildring föreslås dock kvarstå. De lagförslag som JK lagt fram finns i *bilaga 3*.

Justitiekanslerns rapport och Justitiedepartementets promemoria har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissytrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr 93-3481).

Remissinstanserna har till övervägande del ställt sig positiva till JK:s förslag. Några instanser - Svea hovrätt, Tidningsutgivareföreningen och Svenska Journalistförbundet - har emellertid avstyrkt att rapporten nu skall medföra ett förslag till grundlagsändring. De har härvid hänvisat främst till den korta beredningstiden. Många remissinstanser har ifrågasatt omfattningen av den föreslagna inskränkningen i rätten att få kopia av framställningar. Några har pekat på det problem en myndighet skulle ställas inför vid bedömningen av om en person skall ha rätt att få en kopia eller inte. Vidare har framhållits att en tilltalad har en ovillkorlig rätt att få en kopia av förundersökningen enligt rättegångsbalken. Det har ifrågasatts att bestämmelserna skall vara tillämpliga även vid beslag enligt TF, och vissa har hävdats att inskränkningen endast skall gälla vid beslag på grund av misstanke om yttrandefrihetsbrotten olaga vålds-

skildring och barnpornografibrott. Fråga har också uppstått om sanktioner mot den som tar kopia utan rätt därtill och för den som tillåter sådan kopiering. Vidare kan pekas på det förhållandet att förslaget tar sikte på framställningar som är föremål för beslag eller som har konfiskerats. Närmast inställer sig då frågan om även s.k. utredningsbeslag bör omfattas av bestämmelserna, eftersom ett sådant beslag inte har till syfte att förhindra vidare spridning av framställningen.

Nu redovisade frågeställningar kan jämföras med den ordning som gäller efter de i juni 1993 beslutade lagändringarna. Den nya bestämmelsen i 5 kap. 6 § sekretesslagen innebär bl.a. att en myndighet inte är skyldig att lämna ut kopior av framställningar som givits in till rätten på grund av att de anses innefatta tryckfrihets- eller yttrandefrihetsbrotten olaga våldsskildring eller barnpornografibrott. Detta gäller även om framställningarna inte har tagits i beslag eller konfiskerats. Sekretessbestämmelserna utgör därmed i och för sig ett skydd mot att en situation motsvarande den som uppstod i våras upprepas.

Emellertid kvarstår den övergripande frågan om hur kollisionen mellan offentlighetsprincipen å ena sidan och reglerna om beslag och konfiskering å den andra skall lösas. Av såväl JK:s rapport som av remissyttrandena över rapporten framgår att frågan om en lösning av problemet är ytterst komplicerad och att den kräver en fördjupad analys som inte varit möjlig under den tid som stått till förfogande. Regeringen anser därför att det på nu tillgängligt underlag inte går att föreslå några ändringar i grundlag som innebär inskränkningar i rätten att ta del av allmänna handlingar av nu avsett slag. Frågan bör i stället göras till föremål för en mera ingående beredning.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 25 november 1993 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 5*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 6*. Vissa redaktionella ändringar har gjorts i lagtexten i förhållande till de till Lagrådet remitterade lagförslagen.

4 Antalet jurymän i Stockholms län

Regeringens förslag: För Stockholms län skall utses 36 jurymän i stället för 24 som i dag.

Promemorians förslag: I promemorian föreslogs att antalet jurymän ökades till 48.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig i denna del har i huvudsak tillstyrkt förslaget eller förklarat att de inte har något att erinra mot det. *Stockholms tingsrätt* har tillagt att det är möjligt att en ökning till 36 jurymän skulle vara tillräcklig och en lämpligare avvägning. Även *Sveriges Advokatsamfund* och *Kammarrätten i Sundsvall* har

ifrågasatt om en dubblering av antalet jurymän är nödvändig. Kammarrätten har även framfört att det möjligen skulle vara fördelaktigare om antalet jurymän delades upp i två huvudgrupper om 24 personer med en alternerande tjänstgöring. *Malmö tingsrätt* har tillagt att det kan ifrågasättas om det inte borde jämföras med laga förfall att en juryman har ingått i juryn i det närmast föregående målet.

Bakgrund: Bestämmelser om jury finns i tryckfrihetsförordningen (TF), yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden (tillämpningslagen). Vad som sägs i 12 kap. TF om rättegången i tryckfrihetsmål skall gälla också i motsvarande mål - yttrandefrihetsmål - som avser radioprogram, filmer och ljudupptagningar. De som utsetts till jurymän för tryckfrihetsmål är även jurymän för yttrandefrihetsmål (9 kap. 1 § YGL).

I tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål där talan förs om ansvar skall en jury om nio medlemmar pröva frågan om det föreligger ett brott. Om parterna förklarar att de i stället önskar hänskjuta målet direkt till rättens avgörande skall saken prövas utan att jury medverkar. Det krävs att minst sex jurymän är eniga om att det föreligger brott för att detta skall bli juryns utslag. Om juryn finner att brott inte föreligger, skall den tilltalade frikännas. Juryns uppgift är alltså att pröva om innehållet i framställningen är brottsligt. Alla andra frågor såsom ansvarighetsfrågor enligt 8 kap. TF och 6 kap. YGL, bestämmande av straff och skadestånd avgörs av rätten som består av tre lagfarna domare. Rätten skall pröva fällande juryutslag och får då fria eller göra en mildare bedömning men inte en strängare. Om tingsrättens dom överklagas får överinstansen inte frågå juryns bedömning i vidare mån än rätten vid tingsrätten fick.

En jury skall medverka även där talan inte förs om ansvar, såsom t.ex. när det gäller konfiskering eller skadestånd (12 kap. 14 § andra stycket TF). För att en sådan talan skall kunna bifallas krävs nämligen att det visats att skriften, filmen eller ljudupptagningen innefattar tryckfrihets- respektive yttrandefrihetsbrott (11 kap. 1 § TF och 8 kap. 1 § YGL).

I TF anges hur jurymännen utses (12 kap. 3-4 §§). Jurymännen utses för en tid av fyra år. Valet förrättas av landstinget och i vissa fall även av kommunfullmäktige. Jurymännen skall fördelas på två grupper om sammanlagt 24 personer; 16 jurymän i den första gruppen och 8 i den andra. I den andra gruppen skall jurymännen vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

En juryman skall vara svensk medborgare och bosatt inom länet. Därutöver ställs det i grundlagen inte upp andra krav på en juryman än att han skall vara känd för "omdömesgillhet, självständighet och rättfärdighet". Han får inte heller vara underårig eller ha förvaltare enligt särskilda bestämmelser i lag. Det anges att det bland jurymännen bör vara företrädare skilda samhällsgrupper och meningsriktningar samt olika delar av länet (12 kap. 5 § TF).

De som är utsedda till jurymän tas upp på en jurymannalista. I denna skall varje grupp tas upp särskilt. När det förekommer mål i vilket jury skall delta, skall rätten vid ett sammanträde med parterna (jfr 8 kap. 6 § andra stycket tillämpningslagen) föredra listan och ta upp frågan om det föreligger jäv mot någon som är upptagen på listan. Om jäv mot juryman gäller vad som i rättegångsbalken är föreskrivet om jäv mot domare (12 kap. 10 § första stycket). Juryn bildas sedan av de ojäviga jurymännen. Av dessa får varje part utesluta tre inom den första gruppen (om sexton) och en inom den andra (om åtta). Om det på ena sidan finns flera parter och de vill utesluta olika jurymän, får rätten företa uteslutningen genom lottnings. Gäller målet endast konfiskering skall all uteslutning av jurymännen göras av rätten (12 kap. 14 § andra stycket sista meningen). Rätten tar bland de övriga ut genom lottnings så många till suppleanter, att det kvarstår sex i den första gruppen och tre i den andra. Juryn består således av nio jurymän, därav minst tre nämndemän eller personer som tidigare har varit nämndemän.

Den som har utsetts att tjänstgöra i juryn skall kallas till huvudförhandlingen av rätten. Har en juryman visat att han har laga förfall och alltså inte kan tjänstgöra, skall det kallas in en suppleant från samma grupp av jurymän. Suppleanterna kallas i den ordning som delottats till suppleanter. Om det på grund av jäv eller laga förfall för jurymännen inte finns tillräckligt antal ledamöter i någon av grupperna, utser rätten för varje juryman som behövs, tre behöriga personer (12 kap. 12 § andra stycket). Vardera parten får utesluta en av dessa. Om rätten skulle finna att en juryman inte har laga förfall, skall jurymannen underrättas om det. En juryman som inte har laga förfall, men som ändå inte kommer till huvudförhandlingen kan bli skyldig att ersätta staten och parterna för kostnader om förhandlingen har måst ställas in.

När juryn är fulltalig skall den avlägga en i lagtexten angiven försäkran (9 kap. 5 § tillämpningslagen). Under huvudförhandlingen har juryn rätt att ställa frågor till parter, vittnen, sakkunniga m.m. efter rättens tillstånd till detta (9 kap. 6 §).

I förarbetena till nuvarande TF framhöll 1944 års tryckfrihetsakkunniga (se SOU 1947:60) att det med hänsyn till den ringa förekomsten av jurymål var uppenbart svårt att tillgodose det i direktiven framförda önskemålet på större domstolsfarenhet hos juryns ledamöter. I denna del anförde de sakkunniga bl.a. följande (s. 196 f.).

Det är tydligt att lottnings bland ett stort antal personer är en bristfällig metod för att nå kompetens och allsidig representation hos en jury. Ju större jurymannakåren är, desto ovissare blir utfallet av lottnings. Det är inom juryn, ej i jurymannakåren, som representationen bör vara allsidig, för att föreliggande frågor genom diskussion mellan personer i olika samhällsställning skola få ett vidsyntare bedömande. Även om, såsom lagen föreskriver, skilda samhällsgrupper bliva representerade i jurymannakåren, kan lottnings leda till att en ensidigt sammansatt jury uttages.

Ur synpunkten av juryns lämpliga sammansättning synes alltså övervägande skäl tala för att antalet för jurymannauppdraget utsedda personer icke göres större än som kan anses påkallat av processuella skäl.

Genom en sådan begränsning beredes i långt högre grad än nu är fallet möjlighet att till uppdraget utse dem som äro fullt skickade för sin uppgift.

För att ytterligare tillgodose önskemålet att juryn skulle utgöras av personer som inte alltför sällan deltog i rättskipningen, fann tryckfrihetssakkunniga att vid val av jurymän, jurymannakåren till viss del skulle utses bland dem som var eller hade varit nämndemän vid allmän underrätt. Hur stor del av jurymannakåren som skulle väljas ur nämndemännens krets kunde enligt tryckfrihetssakkunniga vara föremål för skilda meningar, men de stannade vid att förorda en tredjedel (SOU 1947:60 s. 197).

Tryckfrihetssakkunnigas förslag innebar sålunda, att för varje rådhusrätt som var behörig att ta upp tryckfrihetsmål, skulle finnas en jurymannakår om 24 personer, fördelade i två grupper med 16 jurymän i den ena och 8 jurymän i den andra gruppen. I gruppen om åtta personer skulle jurymännen vara eller ha varit nämndemän vid allmän underrätt. I propositionen anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas förslag och anförde bl.a. att det begränsade antal jurymän som skulle väljas möjliggjorde att kvalificerade och för uppdraget lämpliga personer utsågs. Att jurymännen till viss del skulle vara eller ha varit nämndemän torde enligt departementschefen vara ägnat att verka i samma riktning (prop. 1948:230 s. 99). Vid remissbehandlingen av tryckfrihetssakkunnigas förslag ifrågasatte Svenska Stadsförbundet om det inte med hänsyn till invånarantal och pressverksamhet i Stockholm och Göteborg var motiverat med en något större jurymannakår i dessa städer. Departementschefen anförde att det antal tryckfrihetsmål som ditintills brukat förekomma inte varit så stort att det fanns anledning att utvidga jurymannakåreerna i dessa städer utöver vad de sakkunniga föreslagit (propositionen s. 191).

TF:s nu gällande bestämmelser om juryn överensstämmer i huvudsak med den av 1949 års riksdag antagna lydelsen. De ändringar som beslutats därefter är främst särskilda bestämmelser om val av jurymän i Gotlands län och följdändringar på grund av tingsrättsreformen.

Bland annat sättet att utse jurymän har aktualiserats i ett mål vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (målet Holm ./ Sverige). Europadomstolen har i en dom som meddelats den 25 november 1993, förklarat att kravet i artikel 6 i Europakonventionen om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på rätt till opartisk rättegång inför en oberoende och opartisk domstol kränkts i ett tryckfrihetsmål vid en svensk tingsrätt med hänsyn till juryns sammansättning i målet (fem av de nio jurymännen hade politisk anknytning till svarandesidan i målet som gällde förtal i en bok om politiska förhållanden).

Bestämmelserna om hur jurymännen utses behandlas för närvarande av 1993 års domarutredning (Ju 1993:06, dir. 1993:47).

Tryckfrihetsmål handläggs i princip vid den tingsrätt inom vars domkrets länsstyrelsen har sitt säte, men TF medger att regeringen förordnar att även annan tingsrätt kan ta upp sådana mål (12 kap. 1 § TF). I förordningen (1991:1712) om behörighet för vissa tingsrätter att ta upp tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål föreskrivs att även Eskilstuna, Norrköpings, Helsingborgs och Borås tingsrätter får ta upp tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål.

Av 7 kap. tillämpningslagen framgår hur forum bestäms vid tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Avgörande för var tryckfrihetsmål skall tas upp i fråga om periodiska skrifter är skriftens utgivningsort och i fråga om andra skrifter den ort där den som enligt 8 kap. TF är ansvarig för skriften har sitt hemvist. För yttrandefrihetsmål är det orten varifrån ett radioprogram har utgått för sändning, där en film har lämnats ut för spridning eller där brottet på annat sätt har förövats som är avgörande för vilken tingsrätt som skall ta upp målet.

Av detta följer att Stockholms tingsrätt är rätt och enda behöriga forum i många tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål.

Skälen för regeringens förslag: Tryckfrihetsmålen i framför allt Stockholms län har sedan TF började tillämpas ökat i antal och i omfattning. Tillkomsten av YGL har också bidragit till en ökning av antalet mål som handläggs inför jury. Som framgår av en skrivelse från Stockholms tingsrätt till Justitiedepartementet (dnr 91-567) medför det stora antalet mål att de valda jurymännen inte har möjlighet att tjänstgöra i den omfattning som förutsatts och att tingsrätten därför ofta måste utnyttja möjligheten att utse jurymän enligt 12 kap. 12 § andra stycket TF. Av motiven till TF framgår som tidigare redovisats att det då ansågs angeläget att inte ha för många jurymän, eftersom juryn skulle utgöras av personer som inte alltför sällan deltog i rättskipningen. Samtidigt anförde tryckfrihetsakkunniga i specialmotiveringen till 12 kap. 12 § andra stycket att "det torde kunna antagas att detta förfarande i praktiken ytterst sällan kommer att tillämpas" (SOU 1947:60 s. 283). I propositionen kommenteras inte bestämmelsen särskilt (jfr prop. 1948:230 s. 99 och 191). Numera synes förhållandena vid Stockholms tingsrätt föranleda att bestämmelsen tillämpas betydligt oftare än vad som varit avsett.

Det är givetvis mindre lämpligt att det ofta förekommer att någon eller några av juryns medlemmar inte har valts på sätt som huvudregeln i TF förutsätter. Uppenbarligen har dagens situation med fler och omfattande mål medfört att TF:s bestämmelser om juryn inte räcker till för Stockholms tingsrätt, som är den domstol i landet som handlägger störst antal tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Det bör därför vidtas en ändring i syfte att för Stockholms län återställa förhållandena i så måtto att möjligheten att utse ersättare enligt 12 kap. 12 § andra stycket inte skall behöva utnyttjas annat än i undantagsfall.

I promemorian redovisades ett par olika vägar för hur ändringen skulle kunna ske. Ett sätt vore att ändra forumreglerna för tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål just när det gäller Stockholmsområdet, och ge

fler tingsrätter i Stockholms län än Stockholms tingsrätt behörighet att ta upp tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Ett annat sätt vore att behålla Stockholms tingsrätt som enda behöriga domstol och i stället föreskriva att det för Stockholms län skall väljas fler jurymän än det nu i grundlagen angivna antalet 24. Det sistnämnda förordades i promemorian och är även enligt regeringens bedömning att föredra (jfr SOU 1983:70 s. 205). Som framhölls i promemorian vore det ur många synpunkter sett ofördelaktigt att splittra den kunskap och erfarenhet av tryckfrihetsmål och numera även av yttrandefrihetsmål som finns vid Stockholms tingsrätt. Det bör här särskilt framhållas vikten av enhetlighet i rättstillämpningen. Det är därför lämpligast att tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål i Stockholms län alltjämt skall handläggas endast vid Stockholms tingsrätt. Däremot bör antalet jurymän i Stockholms län ökas. Enligt regeringens uppfattning bör så ske oavsett Europadomstolens dom, eftersom den ändring som föreslås inte berör frågan hur jurymännen väljs, utan i stället hur många jurymän som skall väljas. Den ändring som här föreslås är därför angelägen att nu vidta, även om det i framtiden kan bli aktuellt med ytterligare förändringar med anledning av nyss nämnda dom eller av vad 1993 års domarutredning kommer att föreslå i detta avseende.

Bildandet av juryn regleras uttömmande i grundlagen (se 12 kap. 9-12 §§). Som anförts i promemorian är det inte lämpligt att genom ökningen av antalet jurymän rucka på förfarandet med hur jurymännen utses att tjänstgöra i de enskilda målen. Ett tänkbart alternativ vore annars att jurymännen fördes upp på två jurymannalistor, i stället för som i dag på en (12 kap. 9 §), och att juryn hämtades i vart annat mål från lista 1 och i vart annat från lista 2. En sådan ordning skulle dock innebära ett större ingrepp i jurysystemet än som enligt regeringens bedömning är erforderligt och lämpligt. Två jurymannalistor skulle kunna medföra en skillnad i rättstillämpning vid en och samma tingsrätt, vilket i sin tur skulle kunna medföra önskemål om att juryn hämtas från en viss lista. Endast en liten sådan risk gör att det enligt regeringens bedömning inte bör ske en ändring av sådant slag. En lösning bör i stället sökas enligt den väg promemorians förslag anvisar.

Några remissinstanser - *Stockholms tingsrätt*, *Kammarrätten i Sundsvall* och *Sveriges Advokatsamfund* - har som tidigare nämnts framfört att en fördubbling av antalet jurymän kan vara en onödigt stor ökning. Med ett så stort antal jurymän kan det enligt tingsrätten bl.a. finnas risk för att landstinget får svårt att hitta tillräckligt många kvalificerade och för uppdraget lämpliga personer. Advokatsamfundet har framhållit att en negativ effekt kan bli att jurymännen får tjänstgöra i liten utsträckning. Vidare har kammarrätten framfört att ett så stort antal kan bli otypligt vid uttagandet av juryn i de enskilda målen och att det kan i högre grad leda till en sned fördelning mellan olika samhällsgrupper i juryn.

Det får förutsättas att bland befolkningen återfinns tillräckligt många personer som är lämpade att vara jurymän även om antalet ökas. Det synes emellertid finnas risk för att en sned fördelning inom gruppen kan uppstå med så pass stor jurymannakår. Vidare kunde förfarandet med

hur juryn skall utses i varje enskilt mål bli onödigt svårhanterligt med en jurymannalista som upptar 48 personer. Vad som nu sagts leder till att en ökning av antalet jurymän i Stockholms län till 36 är att föredra framför promemorians förslag.

Regeringen finner i övrigt promemorians förslag vara lämpligt. För Stockholms län bör det därför utses ytterligare 12 jurymän, att fördelas med åtta i den första gruppen och fyra i den andra. I konsekvens med detta borde även vardera parten få utesluta ett större antal jurymän från varje grupp jämfört med vad som gäller för bildandet av jury i andra län där antalet jurymän är 24. Därför bör vardera parten få utesluta fem i den första gruppen och två i den andra. Med en sådan ordning återstår - om samtliga är ojäviga - 14 jurymän i den första gruppen, av vilka sex skall tjänstgöra i målet, och åtta jurymän i den andra gruppen, av vilka tre skall tjänstgöra.

Huruvida det förhållandet att en juryman som skall tjänstgöra i juryn önskar avstå från uppdraget på grund av att han eller hon ingått i juryn i det närmast föregående målet skulle kunna utgöra laga förfall bör inte särskilt anges i grundlag eller lag. Rätten har i stället att pröva frågan om laga förfall enligt 32 kap. 8 § rättegångsbalken (RB) där det närmare anges vad som utgör laga förfall (jfr SOU 1947:60 s. 282 f.).

5 Tid för att väcka åtal efter beslut om beslag

Regeringens förslag: I yttrandefrihetsgrundlagen tas in en bestämmelse som innebär att rätten efter en framställan från Justitiekanslern (JK) kan medge förlängning av den tid inom vilken JK har att väcka åtal eller ansöka om konfiskering på grund av ett av JK beslutat beslag i konfiskeringssyfte. Tiden kan förlängas med två veckor. Senast fyra veckor från den dag JK fattade beslut om beslaget skall JK alltid ha väckt åtal eller ha lämnat in en ansökan om konfiskering. Annars faller tvångsåtgärden.

I tryckfrihetsförordningen tas in en bestämmelse som innebär att efter ett beslut om beslag i utredningssyfte åtal skall väckas inom en månad, om inte rätten efter en framställan om det medger att tiden förlängs.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens såvitt avser den föreslagna ändringen i yttrandefrihetsgrundlagen. Promemorians förslag till lagtext skiljer sig dock till viss del från regeringens. I promemorian gjordes bedömningen att bestämmelsen i 27 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken om beslag av egendom vars värde understiger visst belopp inte var tillämplig vid beslag i utredningssyfte enligt tryckfrihetsförordningen (TF) eller yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Det lades i denna del inte fram något förslag till lagstiftning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft något att erinra mot förslaget. *Statens biografbyrå* har anfört

att den med JK delar erfarenheten att det i fall av omfattande beslag av videogram kan uppstå akut tidsnöd för att hinna granska, bedöma och fatta beslut om de aktuella filmerna. Biografbyrån har vidare framhållit att tiden för åtal och konfiskering måste vara begränsad av rättssäkerhetsskäl, samtidigt som dessa skäl även gör sig gällande i frågan om att göra en omsorgsfull bedömning av det beslagtagna materialet. *Institutjonen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet* och *Tidningsutgivareföreningen* har avstyrkt förslaget och anfört att problemet synes ligga i att JK:s resurser inte räcker till vilket inte skall läggas till grund för en grundlagsändring. *Riksåklagaren* har framfört att som en alternativ lösning kan tänkas att bestämmelsen endast skall omfatta brotten olaga våldsskildring och barnpornografibrott och att tiden då skall kunna förlängas med mer än två veckor. Även *JK* har framfört att det bör övervägas om bestämmelsen bör omfatta endast de sist nämnda brotten.

Skälen för regeringens förslag: Beslag i syfte att förhindra vidare spridning (här benämnt konfiskeringsbeslag) av en skrift, en film eller en ljudupptagning utgör ett betydande ingrepp i tryck- och yttrandefriheten. Detta har bl.a. till följd att det i grundlagarna anges en viss tid - två veckor från beslut om beslag - inom vilken det skall ha väckts åtal eller ansökts om konfiskering (10 kap. 4 § TF och 7 kap. 3 § YGL). Om så inte sker, faller beslaget. Beslaget syftar som nämnts till att förhindra att framställningarna sprids vidare och är en preliminär åtgärd inför ett eventuellt yrkande om konfiskering. Konfiskering medför i praktiken att ägarens rätt till framställningarna förverkas eftersom framställningarna i princip skall förstöras. Institutet innebär således ur olika synvinklar ett betydelsefullt ingrepp i en enskilds rätt.

Den äldre tryckfrihetsförordningen föreskrev att åtal skulle väckas inom åtta dagar från det att JK fick skriften från chefen för Justitiedepartementet, som tidigare var den som i första hand beslutade om tvångsåtgärder. Tryckfrihetssakkunniga föreslog emellertid att tiden skulle sättas till två veckor, eftersom det "i praktiken visat sig att nu föreskrivna åtta dagar är en väl kort tid för att nödiga åtgärder skola medhinnas" (SOU 1947:60 s. 264). Två veckor från ett meddelat beslut om beslag är den tid som har gällt allt sedan nuvarande TF:s tillkomst. Frågan om tiden för när åtal skall väckas synes inte därefter ha varit föremål för närmare överväganden från lagstiftarens sida. När institutet utredningsbeslag (10 kap. 14 § TF) infördes i TF konstaterade emellertid föredragande departementschefen att tiden för när åtal skall väckas efter konfiskeringsbeslag var för kort för detta slag av beslag och förordade därför att det i stället skulle hänvisas till vad som gällde om beslag enligt rättegångsbalken (prop. 1975/76:204 s. 183 f.).

Frågan om den tid inom vilken åtal skall vara väckt efter beslag togs inte upp särskilt i förarbetena till YGL. Lagstiftaren valde att i YGL hänvisa till TF:s bestämmelser om beslag, dock med vissa nödvändiga justeringar med hänsyn till framställningarnas skilda utformning (7 kap. 3 § YGL). Genom tillkomsten av YGL kom därmed ett nytt slag av framställningar att kunna bli föremål för beslag enligt TF:s regelsystem med bestämmelser såsom bl.a. den korta tidsfrist som gäller för kon-

fiskeringsbeslag. Och för att kunna ta del av de framställningar som kan bli föremål för beslag enligt YGL - filmer, videogram och ljudupptagningar - krävs tekniska hjälpmedel som ändrar förutsättningarna för hur en granskning av framställningar kan utföras.

I promemorian gjordes den bedömningen att den nu angivna tidsfristen om två veckor vid beslag enligt TF i princip aldrig kan anses vara oacceptabelt kort och att en eventuell ändring som innebär en möjlighet att förlänga tiden för att väcka åtal endast skulle omfatta beslag enligt YGL. JK och Riksåklagaren som har erfarenhet från dessa frågor har delat promemorians bedömning i den delen. Vid beslag av t.ex. ett lager videofilmer kan den situationen uppstå att det är omöjligt för JK att ta del av och ta närmare ställning till innehållet i samtliga filmer under den föreskrivna tvåveckorsperioden. Visserligen finns numera möjligheter att besluta om utredningsbeslag, men så snart fråga är om konfiskeringsbeslag skall åtal väckas inom två veckor. Under den angivna tiden skall JK kunna göra noggranna överväganden i många svårbedömda frågor. Vidare kan JK finna skäl att inhämta yttrande från någon annan myndighet i ärendet, t.ex. från Statens biografbyrå. Biografbyrån skall höras innan allmänt åtal väcks för olaga våldsskildring (16 kap. 19 § brottsbalken). Eftersom JK:s slutliga bedömning i dessa frågor kan ha stor betydelse för den som drabbats av beslaget är det även med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet viktigt att JK:s bedömning inte har gjorts under en alltför stor tidspress.

Denna tidspress låter sig inte motverkas endast genom att JK vid stora arbetsanhopningar kan få möjlighet att tillfälligt ta i anspråk ytterligare personal. I de fall det nu är fråga om är det JK själv som skall fatta besluten. Någon ändring härvidlag är inte aktuell (jfr SOU 1993:37 s. 218 ff.).

Med hänsyn till vad som nu anförts finns det starka skäl att ändra vad som nu gäller om när åtal skall väckas och ansökan om konfiskering skall göras efter JK:s beslut om beslag som inte har skett i endast utredningssyfte. En sådan ändring bör dock - såsom framförts i promemorian och som ingen remissinstans invänt mot - inte omfatta beslag enligt TF eftersom tidsfristen inte torde vara alltför kort i något fall efter beslut om konfiskeringsbeslag av en tryckt skrift. I andra frågor har motsvarande avvikelser från TF:s regler gjorts i YGL (se t.ex. 5 kap. 6 § första stycket och 7 kap. 1 § andra stycket YGL), vilket gör att det inte finns hinder mot en specialreglering i den senare grundlagen i det nu aktuella hänseendet. Även om beslag av den omfattning som det här är fråga om hittills endast förekommit beträffande filmer som skäligen har antagits innefatta barnpornografibrott eller olaga våldsskildring, kan det komma att göras omfattande beslag av filmer eller ljudupptagningar som kan antas innefatta annat yttrandefrihetsbrott, såsom t.ex. hets mot folkgrupp eller uppvigling. Det kan också tänkas fall där det är fråga om olika brott i en och samma upptagning. Eftersom det inte är brotten som sådana utan i stället främst möjligheten att faktiskt ta del av framställningarnas innehåll som kan föranleda att tidsfristen om två veckor blir orimligt kort, är det enligt regeringens

bedömning inte lämpligt att låta den föreslagna ändringen omfatta endast vissa yttrandefrihetsbrott.

Vid rättens bedömning av en framställning från JK om förlängd tid att väcka åtal eller ansöka om konfiskering torde rätten normalt inte gå in och göra en prövning av beslaget, utan den beaktar främst vad JK anfört till stöd för att ytterligare tid behövs innan åtal kan väckas.

Vill den som drabbats av beslaget att rätten skall göra en fullständig bedömning av beslagsfrågan, har han möjlighet att begära beslagsförhandling. Den som drabbats av ett beslag som beslutats med stöd av TF eller YGL har nämligen samma möjligheter att påkalla en domstolsprövning av ett beslag såsom gäller vid beslag enligt rättegångsbalken (RB). Han kan därför begära att rätten tar ställning till beslaget även före det att åtal har väckts eller ansökan om konfiskering har gjorts. En sådan rätt till domstolsprövning finns inte uttryckligen angiven i TF, YGL eller i tillämpningslagen, men följer av grundlagarnas och tillämpningslagens föreskrifter att om allt som inte särskilt föreskrivs i TF och YGL eller som har beslutats med stöd av grundlagarna, gäller vad som är föreskrivet i vanlig lag eller annan författning (14 kap. 5 § TF och 11 kap. 1 § YGL, jfr 11 kap. 3 § tillämpningslagen).

När det gäller utredningsbeslag hänvisas direkt till vanlig lag (se 10 kap. 14 § TF). Den bestämmelse som avses beträffande tid för åtals väckande är 27 kap. 7 § andra stycket RB, enligt vilken åtal enligt huvudregeln skall väckas inom en månad från det att beslaget verkställdes. Det finns två undantag från denna huvudregel. Om åklagaren gör en framställning om förlängd tid att väcka åtal före tidens utgång, får rätten medge förlängning av tiden (tredje stycket i nämnda paragraf). Det andra undantaget avser beslagtagen egendom vars värde understiger en tiondel av det basbelopp som gällde då beslaget verkställdes. För sådana beslag gäller ingen särskild tidsfrist för väckande av åtal. Det kan emellertid inte av motiven till 10 kap. 14 § TF utläsas att avsikten var att undantagsbestämmelsen i RB om beslag av egendom av mindre värde skulle bli tillämplig vid utredningsbeslag enligt TF. Föredragande statsrådet anförde att för sådana beslag borde bestämmelserna i 27 kap. 7 § RB gälla och att dessa föreskrifter "innebär att åtal skall väckas inom en månad, sedan beslaget verkställdes, men att rätten kan medge förlängning av tiden, om denna finnes otillräcklig. Väcks inte åtal inom föreskriven tid, skall beslaget omedelbart hävas". Föredraganden anförde vidare att han givetvis förutsatte att såväl JK som domstolen beaktar vikten av att åtal väcks snarast möjligt, så att frågan huruvida brott föreligger blir prövad skyndsamt och han hänvisade därvid till bestämmelsen i 14 kap. 3 § TF om skyndsamt handläggning av tryckfrihetsmål (prop. 1975/76:204 s. 183 f.). När 10 kap. 14 § TF tillkom, gällde enligt RB en värdegräns på 1 000 kr (SFS 1974:1067), som höjdes till 2 000 kr år 1986 (SFS 1986:1010). Paragrafen fick sin nuvarande lydelse år 1989 (prop. 1988/89:124, SFS 1989:650). I dessa senare lagstiftningsärenden synes inte förhållandet till 10 kap. 14 § TF ha berörts.

Bestämmelsen om beslag av egendom av mindre värde bör enligt motivuttalanden inte vara tillämplig vid beslag av egendom som inte har något direkt ekonomiskt värde eller när det i övrigt kan råda tvekan om

huruvida den föreskrivna åtalstiden bör gälla. Som exempel på egendom som inte har något direkt ekonomiskt värde har angivits affärshandlingar (se prop. 1974:124 s. 58 och prop. 1988/89:124 s. 64 f.). I sådana fall bör således åtal väckas inom en månad om inte ansökan görs hos rätten om förlängning av fristen.

Vad som nu sagts leder till bedömningen att avsikten bör ha varit att för beslag i utredningssyfte enligt TF - och numera även enligt YGL - enmånadsregeln skall gälla. Av JK:s remissyttrande framgår emellertid att bestämmelserna inte alltid tolkats så vid rättstillämpningen. Eftersom det saknas anledning att i denna fråga nu ha en annan inställning än den när bestämmelsen om utredningsbeslag togs in i TF, bör lagstiftningen förtydligas i detta avseende. Regeringen finner således att det bör föreskrivas att efter beslut om utredningsbeslag åtal skall väckas inom en månad om inte rätten medger förlängning av tiden oavsett egendomens uppskattade värde. En bestämmelse av denna innebörd bör föras in i grundlag och kan då tas in i 10 kap. 14 § TF.

Den nya bestämmelsen om förlängd tid att väcka åtal och ansöka om konfiskering enligt YGL tas lämpligast in i 7 kap. 3 § YGL och innebär således att rätten kan medge förlängning av den tid inom vilken JK på grund av beslaget har att väcka åtal eller ansöka om konfiskering. Rätten skall kunna meddela ett sådant beslut om den nu föreskrivna tiden om två veckor inte räcker till för att JK skall ha möjlighet att utan orimlig tidspress göra en rättslig bedömning av de i beslag tagna framställningarna. Avsikten är alltså att bestämmelsen skall lämna utrymme för en förlängning av tiden endast i undantagsfall. Den som drabbats av beslaget bör få tillfälle att yttra sig innan domstolen fattar beslut i frågan om det lämpligen kan ske.

Beslag i utredningssyfte skall inte omfattas av den nya bestämmelsen i YGL.

I promemorian togs även upp frågan om rätten till domstolsprövning av beslag enligt TF eller YGL skulle grundlagsfästas. Promemorians bedömning var den att de bestämmelser härom som finns i rättegångsbalken är tillräckliga. Denna bedömning har Svea hovrätt anslutit sig till. Övriga remissinstanser har inte särskilt tagit upp frågan. Också regeringen ansluter sig till promemorians bedömning i denna fråga.

6 Tid för meddelande av dom

Regeringens förslag: I tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål som handlagts inför jury får rätten besluta att domen skall meddelas vid en senare tidpunkt än två veckor efter det att den fått juryns svar om det finns synnerliga hinder mot att meddela domen tidigare. I brottmål där den tilltalade är häktad skall domen meddelas senast inom en vecka om det inte finns ett sådant synnerligt hinder. Domen skall dock alltid vara skriftligen avfattad och meddelad senast tre veckor efter det att juryn lämnat sitt svar.

Promemorians förslag: I promemorian föreslogs att den absoluta tiden för domens meddelande skulle tas bort. Domen skulle dock meddelas inom en vecka efter det att juryn överlämnat sitt svar om inte synnerligt hinder mötte mot detta.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt eller förklarat sig inte ha något att erinra mot förslaget. Bland dessa återfinns JO, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Malmö tingsrätt, Domstolsverket, Sveriges Domareförbund, Sveriges Advokatsamfund och Svenska Journalistförbundet. Många remissinstanser har dock avstyrkt promemorians förslag att ta bort den absoluta tidsfristen. *Justitiekanslern (JK)* har anfört att det enligt hans mening ligger ett betydande långsiktigt värde i att fristen enligt nuvarande lagstiftning upprätthålls och att den inte förefaller ha vållat några oöverstigligen svårigheter i praktiken vid handläggningen av tryckfrihetsmål. JK har med hänsyn därtill anfört att det bör övervägas om den föreslagna bestämmelsen endast bör omfatta mål enligt yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) om ansvar för olaga våldsskildring och barnpornografibrott. *Stockholms tingsrätt* har föreslagit att bestämmelsen skall utformas i enlighet med 30 kap. 7 § rättegångsbalken (RB) för brottmål mot icke häktade och enligt 17 kap. 9 § RB för dom i tvistemål i allmänhet. Tingsrätten har vidare anfört att problemet i stället borde mötas genom att det i lag skall anges tid när huvudförhandling skall hållas efter det att åtal väckts. Enligt *Sveriges Advokatsamfund* bör huvudregeln att dom skall meddelas inom en vecka kvarstå om juryns svar innebär att brott inte föreligger. *Pressens Opinionsnämnd* har anfört att domen inte bör få meddelas senare än två veckor från det att juryn överlämnat sitt svar, vilket *Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet* även framfört som lämplig tidpunkt när den avstyrker att den absoluta tidsfristen tas bort. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* förordar en absolut tidsfrist om tre veckor. *Tidningsutgivareföreningen* avstyrker förslaget såvitt avser tryckfrihetsmål och anför att det skall vara bestämd en tid, två veckor, för när dom senast skall meddelas i yttrandefrihetsmål.

Bakgrund: I tryckfrihetsförordningen (TF) och i YGL föreskrivs att tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål alltid skall behandlas skyndsamt

(14 kap. 3 § TF och 11 kap. 1 § YGL). Av motiven till TF framgår att med detta avsågs främst att målen skall handläggas med förtur (jfr SOU 1947:60 s. 291).

I lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden (tillämpningslagen) är föreskrivet att i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål där målet handlagts inför jury skall domen meddelas senast på rättens första arbetsdag efter det att juryn har överlämnat sitt skriftliga svar. Rätten har dock den möjligheten att "om det är nödvändigt" besluta om anstånd för att besluta och avfatta domen. Anståndet får vara högst en vecka (10 kap. 3 §). När målet inte handläggs inför jury, vilket sker vid tingsrätten om båda parter förklarar sig avstå från sådan prövning och i samtliga fall i överrätt, gäller i stället RB:s regler om tid för meddelande av dom.

Vad som föreskrivs i 10 kap. 3 § tillämpningslagen om tiden för domens meddelande i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål som handlagts inför jury har i princip oförändrat förts över från 11 § i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål i dess lydelse från den 1 januari 1978 (SFS 1977:1017). Enligt bestämmelsens ursprungliga lydelse skulle domen meddelas senast "söckendagen efter det juryns svar tillställts rätten".

Lagändringen år 1978 föranleddes av bl.a. en skrivelse från Stockholms tingsrätt i vilken tingsrätten hemställde om ändring av 11 §. Tingsrätten anförde att, om juryns utslag var fällande, den tid som stod till buds kunde vara för kort för att de lagfarna domarna i önskvärd utsträckning skulle hinna beakta materialet och överlägga om domskäl och domslut (se prop. 1977/78:62 s. 41). I lagrådsremissen anfördes att erfarenheten visade att rätten ibland vid fällande utslag av juryn kunde behöva visst rådrum innan domen meddelades. Med hänsyn härtill och till att det samtidigt föreslogs andra ändringar i den tryckfrihetsrättsliga processen som medförde att fler mål än tidigare skulle hänföras till tryckfrihetsmål och att rätten därför kunde komma att ställas inför nya och fler svårbedömda frågor än tidigare, föreslogs att möjligheterna till anstånd med dom i tryckfrihetsmål vidgades något. Det betonades emellertid att det på detta område var särskilt angeläget att domen meddelades utan onödigt dröjsmål. Departementschefen menade att vidgningen endast borde gälla vid fällande dom och att samma tidsfrister skulle tillämpas som de som gällde enligt rättegångsbalken beträffande dom i brottmål där den tilltalade är häktad (a. prop. s. 42). Lagrådet föreslog emellertid att undantagsregeln skulle få tillämpas generellt, dvs. inte endast i fall av fällande dom, i sådana fall där det var oundgängligen nödvändigt med uppskov (a. prop. s. 77). Lagrådets förslag blev propositionens, som godtogs av riksdagen (bet. 1977/78:KU20, rskr. 1977/78:78).

I brottmål som handläggs enligt RB är huvudregeln att överläggning skall hållas samma dag som förhandlingen avslutas eller senast nästa helgfria dag, varefter domen "om det kan ske" skall *avkunnas*. Om det är oundgängligen nödvändigt med rådrum för domens beslutande och avfattande, får rätten besluta om anstånd. Domen skall dock "om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den till-

talade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande" (30 kap. 7 § andra stycket RB). RB föreskriver således att dom skall skriftligen avfattas och meddelas inom en vecka om den tilltalade är häktad, och i annat fall inom två veckor, om det inte möter synnerligt hinder mot detta. Föreligger synnerligt hinder, finns det ingen i lag angiven tid för när domen senast skall meddelas. Motsvarande gäller enligt 17 kap. 9 § RB för meddelande av dom i tvistemål. I RB föreskrivs vidare att när ett mål har avgjorts parterna snarast skall underrättas skriftligen om utgången i målet (17 kap. 9 § sjunde stycket och 30 kap. 7 § sjätte stycket). I förordningen (1987:1099) om skyldighet för domstol att underrätta parterna om utgången i mål och ärenden, m.m. finns närmare föreskrifter om hur och när detta skall ske.

Tiden för när dom skulle meddelas i häktade mål var tidigare absolut, dvs. det fanns en definitiv tidsfrist för när dom senast skulle meddelas, såsom nu finns i tillämpningslagen efter huvudförhandling inför jury. Tiden var bestämd till två veckor. Bestämmelsen upphävdes år 1956 (SFS 1956:587). I propositionen anförde departementschefen i sin anmälan till regeringen att den i lagen föreskrivna maximitiden för meddelande av dom mot tilltalad som var häktad i praktiken hade visat sig medföra svårigheter när det gällde vidlyftiga mål och att en uppmjukning av föreskriften hade ifrågasatts. Remissinstanser såsom Häradsövdingeföreningen, Svea hovrätt och Stockholms rådhusrätt hade framfört att det i praktiken kunde vara omöjligt att färdigställa en dom i ett vidlyftigt mål inom fjorton dagar, om sedvanlig omsorg skulle läggas ned vid utarbetandet av domen. Departementschefen fann att vad som anförts från remissinstanserna hade sådan tyngd, att en uppmjukning av reglerna framstod som påkallad trots de betydelsefulla hänsyn som föranlett tidsfristen (prop. 1956:142 s. 36 ff.).

När en förhandling inför jury är slutförd, skall rätten genast skriftligen till juryn framställa frågan om brott föreligger enligt den eller de bestämmelser som åklagaren eller målsäganden åberopar. Görs det gällande att flera brott har förövats, skall en särskild fråga framställas till juryn för varje brott. Om målet är sådant att det föranleder flera frågor, skall frågorna framställas var för sig. Juryns överläggning sker i enrum och gäller de frågor som rätten har framställt. Juryn har tillgång till rättens protokoll och de handlingar som åberopats under huvudförhandlingen. Prövningen skall grundas på vad som kommit fram vid huvudförhandlingen inför juryn. Först sedan juryn skriftligen har besvarat de frågor som rätten har framställt med ett ja eller nej, får juryn skiljas åt.

Skälen för regeringens förslag: Tillämpningslagens huvudregel om tid för meddelande av dom kan enligt ordalydelsen tolkas så, att domen skall tillhandahållas *skriftligen* dagen efter den dag då juryn lämnat sitt svar. En sådan ordning kan ha varit åsyftad men torde nu vara omöjlig att upprätthålla i många mål. Bestämmelsen har på senare tid även tillämpats på så sätt att rätten har möjlighet att avkunna domen en vecka efter det att juryn lämnat sitt svar och att expediera en skriftlig dom inom en vecka efter avkunnandet (jfr 6 § i förordningen [1987:1099]

om skyldighet för domstol att underrätta parterna om utgången i mål och ärenden m.m.).

Det förekommer numera mål som är av sådan omfattning att även en tidsfrist på en vecka för att besluta och avfatta domen kan försätta domstolen i en hart när omöjlig situation. Det kan röra sig om mål där t.ex. processmaterialet är svårtillgängligt och omfattande eller rättsfrågan är av särskild komplicerad art. Rätten kan även komma att ställas inför svåra rättsfrågor som avser den nya grundlagen. Visserligen kan rätten förbereda sig inför överläggningen före det att juryn överlämnat sitt svar, men överläggningen i dess rätta bemärkelse påbörjas inte förrän huvudförhandlingen avslutats och juryns svar överlämnats. Det får anses att det är i tryckfrihetens och yttrandefrihetens intresse att dom meddelas omedelbart, men det bör även beaktas att en med orimlig tidspress utformad dom i första instans kan få mindre önskvärda konsekvenser, även för den enskilde. Att en dom får sin utformning efter möjlighet till eftertanke utgör en viktig del av rättssäkerheten. Skälen för att rätten bör kunna besluta om anstånd med mer än en vecka för att besluta och avfatta domen är således mycket starka och därför bör nu gällande tidsfrist förlängas.

Att såsom några remissinstanser föreslagit föreskriva att en sådan möjlighet till längre anstånd skulle omfatta endast mål som avser brott enligt YGL, eller vissa brott enligt YGL, är enligt regeringen mindre lämpligt. Det kan nämligen inträffa att åtal väckts mot en tilltalad för t.ex. såväl tryckfrihets- som yttrandefrihetsbrott. Rätten skulle då i princip vara förhindrad att tillämpa den för yttrandefrihetsbrottet gällande bestämmelsen om senare tidpunkt för meddelande av domen, eftersom det i brottmål sällan finns möjlighet att meddela deldom mot en och samme tilltalad.

En annan fråga är om den föreslagna uppmjukningen av bestämmelsen skall innebära att det införs en ny, absolut senaste tid för meddelande av dom eller om bestämmelsen i stället bör utformas i likhet med 17 kap. 9 § och 30 kap. 7 § RB. Som tidigare framhållits uttalas särskilt i grundlagarna att tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall handläggas skyndsamt och av förarbetena till TF framgår att syftet med bestämmelsen främst är att målen skall handläggas med förtur, dvs. de skall skyndsamt tas upp till prövning vid förhandling. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i tillämpningslagen exempelvis i form av en föreskrift om att målet skall tas upp till förhandling viss tid efter det att åtal har väckts eller ansökan har gjorts om konfiskering. *Stockholms tingsrätt* har i sitt remissvar anfört att grundlagskravet på skyndsamt handläggning torde lämpligare kunna upprätthållas genom att det i lag meddelas en föreskrift av nyss nämnt slag, t.ex. liknande den som nu finns i mål där den tilltalade är häktad (45 kap. 14 § andra stycket RB) eller beträffande unga lagöverträdare (12 § andra stycket lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Enligt tingsrätten är det varken nödvändigt eller rationellt att ha en regel som i slutändan tvingar fram ett forcerat avgörande när eftertanke och omsorg i målets behandling är som viktigast. Som tingsrätten anfört är en fördröjning av tiden för att sätta ut målet ofta beroende av annat än det

tingsrätten ensam råder över, t.ex. svårigheter att samordna tidpunkter med de ombud som ofta anlitas i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Motsatt förhållande gäller vad avser tiden för när dom skall meddelas när förhandlingen avslutats. Över detta råder rätten ensam. En föreskrift i lag om när huvudförhandling senast skall påbörjas efter det att åtal väckts torde inte undanröja de svårigheter det kan vålla att skyndsamt sätta ut målet till huvudförhandling. Det skulle sannolikt finnas en stor risk för att rätten skulle bli tvungen att medge undantag från bestämmelsen, t.ex. på grund av en tilltalads krav om att företrädas av ett visst ombud, vilket ofta måste godtas. Det synes därför inte vara lämpligt att i dessa särskilda mål närmare reglera tiden för huvudförhandling i lag. Vad som nu sagts innebär naturligtvis inte att grundlagarnas krav om skyndsamt handläggning får eftersättas.

I promemorian föreslogs att den absoluta tiden för när dom senast skall meddelas skulle tas bort, men att dom skulle få meddelas senare än en vecka efter det att juryns svar överlämnats endast om synnerligt hinder mötte att meddela dom dessförinnan. Till stöd för detta anfördes bl.a. att tillämpningslagen inte föreskriver en definitiv tidsfrist när huvudförhandlingen inte hållits inför jury och att det kunde finnas risk för att en definitiv tidsfrist i allmänhet skulle förlänga tiden för när dom meddelas.

Det är ur alla synpunkter sett angeläget att det slutliga rättsliga avgörandet är väl genomtänkt och inte utformas i hast. Detta gäller inte minst mål som är omfattande och svårbedömda. En i lagen angiven maximitid riskerar att vara otillräcklig i något enstaka fall och att utnyttjas i mål där skäl för anstånd egentligen inte förelegat. Detta skall givetvis undvikas. Å andra sidan skall inte bortses från det förhållandet att tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål i vissa situationer kan vara av stor vikt för opinionsbildningen i vårt samhälle och att, såsom *JK* framhållit, det är viktigt att se till att det inte skall vara möjligt att låta en alltför lång tid förflöta innan frågan blir avgjord om en grundlagsskyddad framställning innefattar brott eller inte. Bestämmelsen om sista dag för meddelande av dom gäller visserligen endast vid huvudförhandling inför jury, men juryprövning skall ske så snart inte båda parter avstår från det. Vad som anfördes vid den förra lagändringen av förevarande paragraf, att det på detta område är särskilt angeläget att dom meddelas utan onödigt dröjsmål, gäller naturligtvis fortfarande. Regeringen finner därför att en definitiv tidpunkt bör anges i lag. Endast ett fåtal mål som handläggs enligt vanliga bestämmelser i RB torde oundgängligen kräva mer än tre veckors rådrum för beslutande och avfattande av domen. Som framgått kan yttrandefrihetsmål vara mycket omfattande och svårtillgängliga, särskilt om framställningarna utgörs av filmer. En domstol torde dock utan alltför stora svårigheter kunna planera verksamheten på sådant sätt att en dom i ett mål av exempelvis nämnd art - utan att saken forceras med risk för att kvaliteten av den juridiska prövningen eftersätts - kan meddelas och vara skriftligen avfattad inom i vart fall tre veckor. Denna tidsfrist bör därför utgöra en lämplig avvägning i detta sammanhang.

Regeringen föreslår således att huvudregeln alltså skall vara att dom skall meddelas snarast efter det att juryn avlämnat sitt svar. Med meddelas avses då främst avkunnas. Denna tid är dock i många mål som inte är av mindre omfattning och när juryn har besvarat en fråga om brott föreligger jakande alltför kort för att rätten skall hinna att med omsorg besluta domen. Rätten bör därför ha möjlighet att meddela domen senare. Det kan förekomma mål som är av sådan omfattning och svårhetsgrad att ytterligare rådrum än en vecka är absolut nödvändigt utan att det för den skull kan anses att *synnerligt* hinder möter mot att meddela domen dessförinnan. *Stockholms tingsrätt* har invänt mot promemorians förslag som innebar att endast om *synnerligt* hinder mötte domen skulle få meddelas efter en vecka. Tingsrätten hänvisar härvid till risken att uttrycket "*synnerligt* hinder möter" skulle förlora sin betydelse. Regeringen instämmer i tingsrättens kritik mot promemorians förslag i denna del. I stället bör den nya bestämmelsen utformas med 30 kap. 7 § andra stycket RB som förebild. Domen skall således meddelas och vara skriftligen avfattad senast två veckor efter juryns svar om inte *synnerligt* hinder möter, men alltså senast efter en vecka om det är fråga om brottmål och den tilltalade är häktad. Med *synnerligt* hinder skall avses i stort detsamma som gäller enligt RB, men här måste även beaktas vad i grundlagarna föreskrivs om skyndsam handläggning av målen. Utrymmet för meddelande av dom efter två veckor respektive en vecka är därmed mycket begränsat. Det är svårt att föreställa sig vilka omständigheter som skulle vara sådana att *synnerliga* skäl kan anses föreligga, om juryn funnit att ingen del av framställningen innefattar brott. Det finns dock inte skäl att i lag särreglera de fall när juryn friar framställningen, vilket *Sveriges Advokatsamfund* efterlyst. Regeln om skyndsam handläggning får anses vara tillräcklig för att säkerställa att domen snarast avkunnas. Genom att juryns friande svar genast blir tillgängligt för parterna och rätten inte kan göra en strängare bedömning än den juryn har gjort finns efter juryns friande svar inte heller längre ovisshet om framställningen skall anses brottslig eller inte.

Enligt bestämmelsens nuvarande lydelse finns inte någon uttrycklig skyldighet för domstolen att skriftligen underrätta parterna om utgången i målet. En sådan skyldighet bör i tydlighetens intresse föreskrivas i lagen.

7 Ansvar för yttrandefrihetsbrott vid vissa direktsända radioprogram m.m.

Prop. 1993/94:118

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 3 kap. 17 § tillämpningslagen om överflyttande av ansvaret för yttrandefrihetsbrott i vissa fall förtydligas så att det framgår att den berörde före sändningen skall underrättas om beslutet. Beslutet skall antecknas i ett register och anteckningen skall innehålla uppgift om den det berör. Om så inte sker, skall beslutet inte gälla.

Vad som i 3 kap. 20 § anges om straff för underlåtenhet att lämna uppgift om utgivare för radioprogram upphävs.

Inför hearingen framlagt förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Synpunkter vid hearingen: Inga invändningar fördes fram.

Skälen för regeringens förslag:

Överflyttande av ansvar

Enligt 6 kap. 1 § andra stycket yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) får i fråga om direktsända program som inte utgör sådan direktsändning som avses i 1 kap. 8 § YGL i lag föreskrivas att den som framträder i programmet skall ansvara för sina yttranden själv. I 3 kap. 2 och 17 §§ lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden (tillämpningslagen) finns sådana föreskrifter.

Av 3 kap. 2 § - som gäller sändningar enligt radiolagen (1966:755) - framgår att den som skall förordna utgivare får besluta att den som framträder i ett direktsänt program själv skall svara för yttrandefrihetsbrott han begår. Vidare föreskrivs att ett sådant beslut skall meddelas de berörda före sändningen och antecknas i ett register hos programföretaget. Om underrättelse och registrering inte sker, blir beslutet utan verkan. I bestämmelsen anges närmare vad anteckningen skall innehålla, bl.a. namn på de berörda. Att sådana uppgifter finns torde vara en förutsättning för att ett yttrandefrihetsbrott skall kunna beivras.

Bestämmelsen i 17 § avser s.k. egensändningar, eller ursprungliga sändningar i tråd. I paragrafen anges att den som bedriver sändningsverksamheten skall föra ett särskilt register över sådana beslut. Ett utdrag ur registret skall genast sändas till Patent- och registreringsverket, som är registreringsmyndighet för utgivare av detta slag av sändningar, varje gång ett beslut har antecknats i det. Här föreskrivs emellertid inte vad anteckningen skall innehålla och inte heller att beslutet skall meddelas de berörda.

Såvitt framgår av motiven är bestämmelsernas skilda utformning inte resultatet av en avsedd skillnad annat än att det är fråga om olika slag av sändningar. 3 kap. 17 § tillämpningslagen bör därför utformas på ett sätt som bättre ansluter sig till utformningen av 3 kap. 2 §. Således bör

anges att den som berörs av beslutet skall underrättas om det och att beslutet före sändningen skall antecknas i ett särskilt register för detta. För att anteckningen skall kunna få någon rättslig betydelse, bör den såsom anges i 2 § innehålla uppgift om vem som avses med beslutet. Beslutet bör vara utan verkan om något av dessa moment inte uppfyllts.

Uppgift om utgivare

Enligt 3 kap. 20 § andra stycket tillämpningslagen är det straffbart att bryta mot vad som i kapitlet föreskrivs om skyldighet att "lämna uppgift om utgivare". Emellertid föreskrivs inte i lagens 3 kap. om någon skyldighet som motsvaras av straffbudet. Det skulle i och för sig kunna anses att vad som i 3 kap. 5 och 9 §§ tillämpningslagen föreskrivs om vad som skall bifogas anmälan om bl.a. utgivare, innebär "lämna uppgift om utgivare". Skäl att sanktionera dessa bestämmelser finns dock inte. Bestämmelsen föreslås därför upphävas i nämnda del.

8 Straff för underlåtenhet att uppge utgivare på filmer och videogram

Regeringens förslag: Underlåtenhet att uppge utgivare på film skall vara straffbart och kunna föranleda ett bötesstraff. En sådan bestämmelse förs in i YGL.

Inför hearingen framlagt förslag: I lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden (tillämpningslagen) skulle införas en ny paragraf, 4 kap. 4 §, enligt vilken en utgivare av en film som uppsåtligt eller av oaktsamhet underlät att på filmen lämna uppgift om vem som är utgivare skulle kunna dömas till penningböter.

Synpunkter vid hearingen: Inga invändningar fördes fram.

Skälen för regeringens förslag: Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) föreskriver att alla filmer skall ha en utgivare. Med filmer avses även videogram och andra upptagningar av rörliga bilder. Det är den som låter framställa filmen som skall utse utgivaren (4 kap. 1 §). Är filmen framställd utomlands, ligger denna skyldighet på den som lämnar ut filmen för spridning i Sverige (10 kap. 1 §). Det är enligt grundlagen straffbart att inte utse en utgivare (4 kap. 6 § första stycket). Straffansvaret ligger hos den som varit skyldig att göra detta. För att uppgift om vem utgivaren är skall vara lättillgänglig för allmänheten, föreskriver YGL att det också av filmen skall framgå vem som är utgivare. Utgivaren skall se till att varje exemplar av filmen har denna uppgift (4 kap. 4 § första stycket). Bestämmelsen är inte straffsanktionerad.

När det gäller utgivare av *radio- och TV-program* medger YGL att det i lag får meddelas föreskrifter om hur uppgift om vem utgivaren är skall hållas tillgänglig för allmänheten (4 kap. 4 § andra stycket). En

sådan i lag meddelad föreskrift får straffsanktioneras (4 kap. 6 § andra stycket). I tillämpningslagen föreskrivs inte att uppgift om utgivare skall anges i sändningar i radio eller TV. Det är endast om en ställföreträdare tjänstgjort i stället för utgivaren som uppgift om ställföreträdaren skall anges i sändningen. Uppgift om vem som är utgivare skall i stället hållas tillgänglig för allmänheten genom att det skall finnas antecknat hos programföretaget eller hos en myndighet (3 kap. 1, 3, 7 och 13 §§).

Av 3 kap. 20 § första stycket tillämpningslagen följer att den som skall anteckna utgivare för radio- eller TV-program i register eller anmäla sådan utgivare till myndighet på sätt som anges i samma kapitel i lagen, kan dömas till ansvar för underlåtenhet att fullfölja skyldigheten till böter eller fängelse i högst ett år. Ansvaret ligger hos den som bedriver sändningsverksamheten. Av Lagrådets yttrande i lagstiftningsärendet framgår att straffskalan hämtats efter mönster av 5 kap. 12 § tryckfrihetsförordningen (TF) (prop. 1990/91:179 s. 88). Denna bestämmelse avser bl.a. den situationen att ägaren till en periodisk skrift ger ut skriften utan att det finns utgivningsbevis. Utgivningsbevis får nämligen inte utfärdas, innan det gjorts en anmälan om vem som är utgivare. I TF föreskrivs även om ansvar för den utgivare eller ställföreträdare som inte på varje nummer av en periodisk skrift sätter ut sitt namn (5 kap. 11 § och 14 § andra stycket). Påföljden för detta är penningböter.

Som tidigare nämnts föreskriver inte YGL om straff för underlåtenhet att ange utgivare för en film. Det finns inte heller en sådan straffbestämmelse i tillämpningslagen. Detta utgör en brist, eftersom framställaren av filmen - eller den som lämnar den för spridning här i Sverige om filmen är framställd utomlands - är den som ansvarar för ett yttrandefrihetsbrott om utgivaren inte finns angiven (6 kap. 2 § första stycket 3 YGL). Det blir då i stället i praktiken den som låtit framställa filmen - för att undvika ansvar för eventuellt yttrandefrihetsbrott - som får se till att utgivarens namn finns på varje exemplar av filmen. I 4 kap. 4 § YGL föreskrivs emellertid att detta är utgivarens uppgift.

Till skillnad från vad som gäller om utgivare för periodisk skrift och för sändningar i radio och TV, är det inte särskilt föreskrivet att uppgift om utgivare av film skall finnas tillgänglig för allmänheten hos t.ex. produktionsbolaget eller hos någon myndighet. I stället förutsätter YGL att det på filmen finns en sådan uppgift, vilket är av betydelse för frågan om vem som skall vara ansvarig för eventuellt yttrandefrihetsbrott. Att filmen förses med uppgift om utgivare är av största betydelse för att huvudregeln om ensamansvaret, dvs. att i första hand utgivaren är ansvarig för ett yttrandefrihetsbrott som en film eller ett videogram innefattar, skall kunna upprätthållas. Skyldigheten att uppgive utgivare på en film bör därför också straffsanktioneras.

Härefter uppstår frågan var en sådan straffbestämmelse hör hemma. För TF:s tillämpningsområde finns motsvarande bestämmelser i själva grundlagen. I TF finns alla de bestämmelser som anger hur uppgift om utgivare skall finnas tillgänglig för allmänheten. Det är därför naturligt att även bestämmelser om straff för underlåtenhet att hålla sådan uppgift tillgänglig finns där. När det gäller utgivare av *radioprogram* föreskri-

ver YGL att det i lag skall anges hur uppgift om utgivaren skall hållas tillgänglig för allmänheten och att det i lag får föreskrivas om straff för brott mot sådan föreskrift.

YGL innehåller särskilda bestämmelser om skyldighet att på en film eller ljudupptagning ange vem som har låtit framställa filmen eller ljudupptagningen samt om när, var och av vem exemplaren har framställts (3 kap. 13 §). Vidare föreskrivs om straff för den som underlåter att förse en framställning med sådana uppgifter och för den som sprider en film som saknar sådana uppgifter. För dessa gärningar är föreskrivet böter eller fängelse i högst ett år respektive penningböter. Bestämmelsen innehåller även ett bemyndigande att i lag ange närmare bestämmelser om hur framställningen skall förse med dessa uppgifter. Föreskrifter härom återfinns i 4 kap. 2 § tillämpningslagen.

För utgivare av filmer föreskriver emellertid YGL endast att det av filmen skall framgå vem som är utgivare och att det är utgivaren som skall se till att så sker. Bestämmelsen är som nämnts inte straffsanktionerad och något direkt bemyndigande för en sådan straffbestämmelse i lag finns inte. Bemyndigandet i 4 kap. 6 § andra stycket YGL avser inte, med den lydelse 4 kap. 4 § slutligen fick, utgivare av film (jfr prop. 1990/91:64 s. 190 f., 212 f. och 219 f.).

Vad som nu sagts om YGL ger vid handen att en straffsanktion för underlåtenhet att förse en film eller ett videogram med uppgift om utgivare hör hemma i YGL och inte i tillämpningslagen. Bestämmelsen kan lämpligen tas in i 4 kap. 6 §. Straffet bör vara detsamma som gäller för en utgivare eller ställföreträdare som inte sätter ut sitt namn på en periodisk skrift, nämligen penningböter.

9.1 Förslaget till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

10 kap. 14 §

Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 5.

I paragrafen finns bestämmelser om beslag i utredningssyfte. För sådana beslag gäller vad som föreskrivs i de i paragrafen angivna lagrummen i TF. Därutöver hänvisas till vad som i allmänhet är föreskrivet om beslag, dvs. bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken.

I en ny sista mening har tagits in en bestämmelse av innebörd att åtal skall väckas inom en månad från det att beslut om beslag meddelades om inte Justitiekanslern begär förlängning av tiden och rätten medger att tiden förlängs. Med den nya bestämmelsen klargörs att oavsett det uppskattade värdet av den egendom som tagits i beslag, åtal skall väckas inom en månad från det att beslutet om beslag meddelades. Bestämmelsen i 27 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken, till den del den avser beslag av egendom av mindre värde, är därmed inte tillämplig för beslag i utredningssyfte enligt TF. Genom hänvisningen i 7 kap. 3 § YGL till bestämmelserna i 10 kap. TF, är bestämmelsen tillämplig även vid utredningsbeslag enligt YGL.

Av ikraftträdandebestämmelsen framgår att äldre bestämmelser skall tillämpas på beslag som beslutats av JK före ikraftträdandet. Detta för att undvika att beslaget omedelbart måste hävas.

12 kap. 3 och 10 §§

Genom en ny andra mening i 3 § och ett nytt tredje stycke i 10 § införs särskilda regler för Stockholms län när det gäller antalet jurymän i länet. Som framgår av vad som närmare anförs i avsnitt 4 är det främst det stora antalet tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål som handläggs vid Stockholms tingsrätt som föranleder ändringen.

För Stockholms län skall således väljas 36 jurymän, varav 12 skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller vid allmän förvaltningsdomstol. De valda jurymännen sätts liksom tidigare upp på en jurymanualista, fördelade på två grupper. Juryn skall bildas på samma sätt som tidigare. Dock skall vardera parten få utesluta fem jurymän i den första gruppen och två i den andra i stället för tre respektive en som vid andra tingsrätter.

I övrigt har vissa språkliga justeringar vidtagits.

4 kap. 6 §

I bestämmelsen föreskrivs straff för den som inte utser en utgivare för ett radioprogram eller en film. Genom den nya meningen i första stycket straffsanktioneras den i 4 § föreskrivna skyldigheten för utgivaren av en film att se till att varje exemplar av filmen har en uppgift om vem som är utgivare. Straffskalan omfattar penningböter, motsvarande vad som gäller enligt 5 kap. 14 § andra stycket TF för underlåtenhet att ange utgivare på periodisk skrift.

7 kap. 3 §

I paragrafens första stycke har införts en ny andra mening som rör beslag i konfiskeringssyfte när åtal ännu inte väckts och ansökan inte heller gjorts om konfiskering. Huvudregeln enligt 10 kap. 4 § TF är att sådan åtgärd skall ha vidtagits av JK inom två veckor från det att beslut meddelades om beslag. Annars faller beslaget. Enligt den nya bestämmelsen kan rätten efter framställning från JK när denne har beslutat om konfiskeringsbeslag i beslut medge en förlängning av tiden inom vilken det skall väckas åtal eller ansökas om konfiskering. Bestämmelsen innebär således i praktiken att rätten medger att beslaget får bestå under ytterligare en tid, dock ytterligare högst två veckor, innan åtal väcks eller ansökan görs om konfiskering utan att beslaget faller.

Skälet till att bestämmelsen nu införs är att det visat sig vara förenat med stora svårigheter att vid omfattande beslag av just framställningar som kan avlyssnas eller ses endast med hjälp av tekniska hjälpmedel hinna med nödvändiga åtgärder inom den föreskrivna huvudregeln om två veckor, såsom bl.a. åtals- och konfiskeringsprövningen. Den nya bestämmelsen omfattar endast konfiskeringsbeslag enligt yttrandefrihetsgrundlagen och avses vara tillämplig endast i undantagsfall. Huvudregeln skall alltså alltjämt vara att åtal skall väckas eller ansökan om konfiskering göras inom två veckor från det att beslut om beslag meddelades. Om beslaget är mycket omfattande eller det av annat skäl är i princip omöjligt att ta del av dess innehåll och ta ställning till detta inom den i 10 kap. 4 § TF angivna tiden föreskrivs nu en möjlighet för JK att få denna tid förlängd. Förlängningen skall inte avse längre tid än vad som är absolut nödvändigt och förlängning får medges med sammanlagt högst två veckor. För att inte beslaget skall falla krävs således i samtliga fall att åtal har väckts eller ansökan gjorts inom i vart fall fyra veckor från det att beslut om beslag meddelades.

Den prövning rätten har att göra av en framställning från JK om förlängd tid sammanfaller i huvudsak med den prövning som görs av rätten vid en sådan framställning enligt rättegångsbalken. JK bör dock lämpligen i framställningen noga ange de omständigheter som ligger till grund för denna. I ett beslut om medgivande av förlängd tid kan det vara lämpligt att rätten särskilt anger dag när åtal skall vara väckt eller ansökan skall ha gjorts.

Rätten bör om det är möjligt bereda den som drabbats av beslaget tillfälle att yttra sig i saken. Här måste dock beaktas att det ofta blir fråga om att handlägga en inkommen framställan skyndsamt och att beslut måste fattas kort efter det att framställningen gjorts. Vidare har den som drabbats av beslaget alltid möjlighet att begära rättens prövning av beslaget vid en beslagsförhandling såsom närmare redogjorts för i avsnitt 5.

Bestämmelsen skall bara tillämpas på beslag som beslutats efter ikraftträdandet.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

3 kap. 17 §

Ändringen syftar till att beträffande ursprungliga sändningar i tråd tydligare reglera vad som gäller för sådana direktsändningar där en person som framträder i programmet i stället för utgivaren kan bli ansvarig för ett yttrandefrihetsbrott. Med hänsyn till att det är fråga om ett överförande av det yttrandefrihetsrättsliga ansvaret för brott, måste den som kan bli ansvarig för ett sådant brott underrättas om beslutet före sändningen, såsom gäller enligt 2 §. För att det inte skall uppstå tveksamheter om vem som är ansvarig för vad som förekommer i programmet föreskrivs även att beslutet skall antecknas i ett register före sändningen och att anteckningen skall innehålla vissa uppgifter om den som beslutet avser. Rättsverkan av att dessa ordningsföreskrifter inte följs, är, såsom enligt 2 §, att beslutet inte blir gällande.

Den äldre bestämmelsen skall gälla för beslut som fattats före ikraftträdandet.

3 kap. 20 §

Genom den nya lydelsen i andra stycket upphävs straffsanktionen för underlåtenhet att lämna uppgift om utgivare. Såsom närmare redogjorts för i avsnitt 8, avser den föreslagna ändringen ingen ändring i sak, eftersom det i förevarande kapitel inte föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om utgivare i sändning.

10 kap. 3 §

Genom den nya lydelsen av paragrafen har tidpunkten för när dom skall meddelas efter huvudförhandling inför jury senarelagts. Som huvudregel skall dock liksom tidigare gälla att dom skall meddelas, varmed avses främst avkunnas, i huvudsak omedelbart efter det att juryn överlämnat sitt svar till rätten eller dagen därefter. Denna huvudregel torde oftast kunna följas när juryn har friat den eller de åtalade framställningarna. Enligt den tidigare lydelsen hade rätten möjlighet att besluta om anstånd i en vecka med att meddela domen. Den nya lydelsen innebär att domen

skall skriftligen avfattas och meddelas senast tre veckor efter det att juryn överlämnat sitt svar. Prop. 1993/94:118

Den nya absolut senaste tidpunkten för meddelande av dom i mål där juryprövning har skett är således tre veckor. För att minska risken för en allmän förlängning av tiden för att meddela dom i dessa mål har det med den nuvarande lydelsen av 30 kap. 7 § andra stycket RB som förebild, föreskrivits att domen skall skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor om inte synnerligt hinder möter mot detta. I brottmål där den tilltalade är häktad, skall såsom gäller enligt RB domen meddelas inom en vecka om inte synnerligt hinder möter. Med synnerligt hinder avses i huvudsak detsamma som gäller enligt RB:s bestämmelser om tiden för meddelande av dom, men här skall även beaktas vad som i grundlagarna föreskrivs om skyndsam behandling av tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål. Skäl att meddela dom efter två veckor (eller efter en vecka om den tilltalade är häktad) torde finnas endast i yttersta undantagsfall. Exempel på sådana fall kan vara att juryn funnit att brott föreligger och målet är synnerligen omfattande eller innehåller mycket komplicerade rättsfrågor. Om en jurys svar är att de åtalade framställningarna inte till någon del innefattar brott bör naturligtvis domstolen snarast avkunna domen.

I bestämmelsen har begreppet avkunnande av dom tagits bort. Med meddelande av dom avses här - där inte särskilt anges skriftligen avfattad - såväl ett muntligt avkunnande av domen, som att domen meddelas genom att hållas tillgänglig i skrift på rättskansli.

I förordningen (1987:1099) om skyldighet för domstol att underrätta parterna om utgången i mål och ärenden, m.m. anges att en kopia av en dom skall skickas till parterna (1 §). Vidare föreskrivs i 6 § att om dom avkunnats skall en kopia av domen sändas till parterna inom en vecka från avkunnandet. Genom vad som anges i föreskriften i 2 § torde förordningen vara tillämplig även när dom meddelas enligt förevarande paragraf. För sådant fall gäller emellertid att en kopia av domen skall skickas till parterna "om det lämpligen kan ske". I paragrafen har därför införts *ett nytt tredje stycke* enligt vilket parterna skall underrättas skriftligen om utgången i målet.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

dels att 3 kap. 17 och 20 §§ och rubriken till 4 kap. skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 kap. 4 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

17 §

Beträffande program som direkt-
sänds får den som skall utse ut-
givare besluta att, i stället för
utgivaren, var och en som fram-
träder i programmet själv skall
svara för yttrandefrihetsbrott som
han begår. *Den som bedriver
sändningsverksamheten skall föra
ett särskilt register över sådana
förordnanden. Ett utdrag ur re-
gistret skall genast sändas till
patent- och registreringsverket
varje gång ett beslut har anteck-
nats i det.*

Beträffande program som direkt-
sänds får den som skall utse ut-
givare besluta att, i stället för
utgivaren, var och en som fram-
träder i programmet själv skall
svara för yttrandefrihetsbrott som
han begår. *Ett sådant beslut skall
före sändningen meddelas de
berörda och antecknas i ett sär-
skilt register hos den som bedriver
sändningsverksamheten. Om inte
detta sker, är beslutet utan verkan.*
Ett utdrag ur registret skall genast
sändas till patent- och registre-
ringsverket varje gång ett beslut
har antecknats i det.

20 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att anteckna eller anmäla utgivare skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om ut-

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om ställ-

givare eller ställföreträdare skall dömas till penningböter.

företrädare skall dömas till penningböter.

4 kap.

Om utgivare av filmer och ljudupptagningar

Om utgivare *m.m.* av filmer och ljudupptagningar

4 §

Utgivare av en film som uppsåtligt eller av oaktsamhet underlåter att på filmen lämna uppgift om vem som är utgivare döms till penningböter.

1 Förslag till
Lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 12 kap. 3 och 10 §§ tryckfrihetsförordningen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.
3 §

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. *För Stockholms län skall dock första gruppen omfatta trettio två jurymän och andra gruppen sexton jurymän.* Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

10 §

Då mål vari jury skall deltaga förekommer, skall rätten föredraga jurymanntal samt till behandling upptaga frågan, huruvida jäv föreligger mot någon som finnes upptagen å listan. Angående jäv mot juryman gälle vad i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen sålunda att vardera parten äger utsluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt rätten genom lotning bland de övriga uttager så många till suppleanter att sex kvarstå i den första gruppen och tre i den andra.

För jury i Stockholms län äger vardera parten utsluta sex jurymän inom den första gruppen och två inom den andra.

2 Förslag till Lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap. 3 §

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf.

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf. *Om den tid som avses i 10 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen med hänsyn till beslagets art eller omfattning är otillräcklig, får rätten på Justitiekanslerns framställning därom medgiva förlängning av tiden. Tiden får härvid inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt och ej förlängas med mer än två veckor.*

Varje beslut om beslag skall ange det eller de avsnitt av framställningen som har föranlett beslaget. Beslaget gäller endast de särskilda skivor, rullar eller andra delar av upptagningen där dessa avsnitt förekommer.

Bevis om att beslag har beslutats skall utan kostnad tillställas den som beslaget verkställs hos samt den som har låtit framställa filmen eller ljudupptagningen. Beviset skall innehålla uppgift om det eller de avsnitt i framställningen som har föranlett beslaget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995.

3 Förslag till
Lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på
tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens
områden

Prop. 1993/94:118
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 3 § lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 kap.
3 §

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas senast på rättsens första arbetsdag efter det att juryns svar har överlämnats. Om det är nödvändigt, får dock rätten besluta om anstånd för att besluta och avfatta domen. Anståndet får vara högst en vecka.

Juryn behöver inte vara närvarande när domen *avkunnas*.

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas *när juryns svar har överlämnats till rätten eller på rättsens första arbetsdag därefter. Om det är nödvändigt med rådrum för domens beslutande och avfattande får rätten besluta att dom skall meddelas vid senare tidpunkt. Om inte synnerligt hinder möter skall domen meddelas senast en vecka efter det att juryn överlämnat sitt svar.*

Juryn behöver inte vara närvarande när domen *meddelas*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.

1 Förslag till Lag om ändring i tryckfrihetsförordningen¹

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 12 och 13 §§ tryckfrihetsförordningen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 12 §

Allmän handling som får lämnas ut skall på begäran genast eller så snart det är möjligt på stället utan avgift tillhandahållas den, som önskar taga del därav, så att handlingen kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. Handling får även skrivas av, avbildas eller tagas i anspråk för ljudöverföring. Kan handling ej tillhandahållas utan att sådan del därav som icke får lämnas ut röjes, skall den i övriga delar göras tillgänglig för sökanden i avskrift eller kopia.

Myndighet är icke skyldig att tillhandahålla handling på stället, om betydande hinder möter. I fråga om upptagning som avses i 3 § första stycket föreligger ej heller sådan skyldighet, om sökanden utan beaktansvärd olägenhet kan taga del av upptagningen hos närbelägen myndighet.

Rätten att avbilda eller ta en allmän handling i anspråk för ljudöverföring gäller inte handlingar som tagits i beslag eller konfiskerats i mål om tryckfrihetsbrott eller om yttrandefrihetsbrott. Ett sådant tillhandahållande får dock ske om ändamålet med beslaget eller konfiskeringen inte äventyras.

13 §

Den som önskar taga del av allmän handling har även rätt att mot fastställd avgift få avskrift eller kopia av handlingen till den del den får lämnas ut. Myndighet är dock ej skyldig att lämna ut upptagning för automatisk databehandling i annan form än utskrift. Ej heller föreligger skyldighet att framställa kopia av karta, ritning, bild eller annan i 3 § första stycket avsedd upptagning än som nyss har angivits, om svårighet möter och handlingen kan tillhandahållas på stället.

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 1991:1500.

*Rätten att få avskrift eller kopia av en handling gäller inte sådana handlingar som avses i 12 § tredje stycket. Ett sådant utlämnande får dock ske om ändamålet med beslaget eller konfiskeringen däri-
genom inte äventyras.*

Begäran att få avskrift eller kopia av allmän handling skall alltid behandlas skyndsamt.

Denna lag träder i kraft den

2 Förslag till Lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)¹

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100)
*dels att 5 kap. 6 §² skall upphöra att gälla,
dels att 12 kap. 3 § skall ha följande lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 kap.
3 §³

Sekretess för uppgift i mål eller ärende i domstols rättskipande eller rättsvårdande verksamhet upphör att gälla i målet eller ärendet, om uppgiften förebringas vid offentlig förhandling i samma mål eller ärende. *Detta gäller dock inte sekretess enligt 5 kap. 6 §.*

Sekretess för uppgift i mål eller ärende i domstols rättskipande eller rättsvårdande verksamhet upphör att gälla i målet eller ärendet, om uppgiften förebringas vid offentlig förhandling i samma mål eller ärende.

¹ Sekretesslagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 1993:437.

³ Senaste lydelse 1993:437.

Förebringas sekretessbelagd uppgift som avses i första stycket vid förhandling inom stängda dörrar, består sekretessen under den fortsatta handläggningen, om domstolen inte förordnar annat. Sedan domstolen har skilt målet eller ärendet ifrån sig, består sekretessen endast om domstolen i domen eller beslutet har förordnat om det. Sådant förordnande skall alltid meddelas för uppgift för vilken sekretess gäller enligt 9 kap. 3 § andra stycket, om det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjs.

Fullföljs talan i mål eller ärende vari domstol har meddelat förordnande om att sekretess för uppgift skall bestå, skall den högre rätten pröva förordnandet när den skiljer målet eller ärendet från sig.

Denna lag träder i kraft den ...

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig

Prop. 1993/94:118
Bilaga 4

Över Justitiekanslerns rapport Offentlighetsprincipen, tillämpning vid beslag och konfiskering med anledning av tryck- och yttrandefrihetsbrott - förslag till lagändringar (93-3343) har remissyttranden avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Riksåklagaren, Domstolsverket, Försvarsmaktens organisationsmyndighet, Kungl. biblioteket, Arkivet för Ljud och Bild, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet, Riksarkivet, Statens biografbyrå, Radionämnden, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Pressens Opinionsnämnd, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Svenska Journalistförbundet och TV5 Nordic Channel.

Över Justitiedepartementets promemoria Några rättegångsfrågor i tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål (93-3481) har remissyttranden avgetts av Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Sundsvall, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Riksåklagaren, Domstolsverket, Försvarsmaktens organisationsmyndighet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet, Statens biografbyrå, Radionämnden, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Pressens Opinionsnämnd, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Svenska Journalistförbundet och TV5 Nordic Channel.

1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 14 § och 12 kap. 3 och 10 §§ tryckfrihetsförordningen¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 kap.

14 §

Exemplar av tryckt skrift, vilket skäligen kan *antagas* äga betydelse för utredning i tryckfrihetsmål, *må* tagas i beslag. Därvid gäller vad i 2 och 3 §§, 5 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket samt 9 § är stadgat. I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad i allmänhet är föreskrivet om beslag.

Exemplar av tryckt skrift, vilket skäligen kan *antas* äga betydelse för utredning i tryckfrihetsmål, *får* tas i beslag. Därvid gäller vad i 2 och 3 §§, 5 § första stycket, 6 §, 7 § första stycket samt 9 § är stadgat. I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad *som* i allmänhet är föreskrivet om beslag. *Åtal skall dock väckas inom en månad från det att beslut om beslag meddelades, om inte rätten på Justitiekanslerns framställning medger att tiden förlängs.*

12 kap.

3 §

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

För varje län skall utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. *För Stockholms län skall dock första gruppen omfatta tjugofyra jurymän och andra gruppen tolv jurymän.* Jurymännen i den andra gruppen skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol.

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 1991:1500.

10 §

Då mål vari jury skall deltaga förekommer, skall rätten föredraga jurymanalistan samt till behandling upptaga frågan, huruvida jäv föreligger mot någon som finnes upptagen å listan. Angående jäv mot juryman gälle vad i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen sålunda att vardera parten äger utesluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt rätten genom lottning bland de övriga uttager så många till suppleanter att sex kvarstår i den första gruppen och tre i den andra.

I ett mål i vilket jury skall delta, skall rätten föredra jurymanalistan och behandla frågan, om det föreligger jäv mot någon som är upptagen på listan. Om jäv mot juryman gäller vad som i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen på så sätt att vardera parten får utesluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt att rätten genom lottning bland de övriga tar ut så många till suppleanter att sex kvarstår i den första gruppen och tre i den andra.

För jury i Stockholms län får vardera parten utesluta fem jurymän inom den första gruppen och två inom den andra.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995. Har Justitiekanslern beslutat om beslag enligt 10 kap. 14 § före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslaget. I mål där juryn redan bildats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas även vid den fortsatta handläggningen av målet.

2 Förslag till lag om ändring i yttrandefrihetsgrundlagen

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 6 § och 7 kap. 3 § yttrandefrihetsgrundlagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 § skall dömas till böter eller, om omständigheterna är synnerligen försvårande, till fängelse i högst ett år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 § skall dömas till böter eller, om omständigheterna är synnerligen försvårande, till fängelse i högst ett år. *Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som föreskrivs i 4 § första stycket skall dömas till penningböter.*

I lag får föreskrivas straff för den som bryter mot en föreskrift i lag som meddelats med stöd av 4 eller 5 §.

7 kap. 3 §

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf.

Vad som sägs i 10 kap. tryckfrihetsförordningen om beslag av tryckta skrifter på grund av tryckfrihetsbrott skall gälla också i fråga om beslag av filmer och ljudupptagningar på grund av yttrandefrihetsbrott. I stället för 10 kap. 6 § och 8 § andra stycket gäller dock vad som föreskrivs i andra och tredje styckena i denna paragraf. *Om den tid som avses i 10 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen med hänsyn till beslagets omfattning eller någon annan omständighet är otillräcklig, får rätten på Justitiekanslerns framställning medge att tiden förlängs. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte förlängas med mer än två veckor.*

Varje beslut om beslag skall ange det eller de avsnitt av framställningen som har föranlett beslaget. Beslaget gäller endast de särskilda skivor, rullar eller andra delar av upptagningen där dessa avsnitt förekommer.

Bevis om att beslag har beslutats skall utan kostnad tillställas den som beslaget verkställs hos samt den som har låtit framställa filmen eller ljudupptagningen. Beviset skall innehålla uppgift om det eller de avsnitt i framställningen som har föranlett beslaget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995. Här beslut om beslag meddelats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslaget.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 17 och 20 §§ samt 10 kap. 3 § lagen (1991:1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden skall ha följande lydelse.

3 kap. 17 §

Beträffande program som direkt-sänds får den som skall utse utgivare besluta att, i stället för utgivaren, var och en som framträder i programmet själv skall svara för yttrandefrihetsbrott som han begår. *Den som bedriver sändningsverksamheten skall föra ett särskilt register över sådana förordnanden.* Ett utdrag ur registret skall genast sändas till patent- och registreringsverket varje gång ett beslut har antecknats i det.

Beträffande program som direkt-sänds får den som skall utse utgivare besluta att, i stället för utgivaren, var och en som framträder i programmet själv skall svara för yttrandefrihetsbrott som han begår. *Ett sådant beslut skall före sändningen meddelas de berörda och antecknas i ett särskilt register hos den som bedriver sändningsverksamheten. Anteckningen skall innehålla uppgifter om namn, födelsetid och bostadsadress för var och en som avses med beslutet. Om inte detta sker, är beslutet utan verkan.*

Ett utdrag ur registret skall genast sändas till Patent- och registreringsverket varje gång ett beslut har antecknats i det.

20 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att anteckna eller anmäla utgivare skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om utgivare eller ställföreträdare skall dömas till penningböter.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vad som i detta kapitel föreskrivs om skyldighet att lämna uppgift om ställföreträdare skall dömas till penningböter.

10 kap.

3 §

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas senast på rättsens första arbetsdag efter det att juryns svar har överlämnats. Om det är nödvändigt, får dock rätten besluta om anstånd för att besluta och avfatta domen. Anståndet får vara högst en vecka.

Dom i tryckfrihetsmål och yttrandefrihetsmål skall meddelas när juryns svar har lämnats till rätten eller på rättsens första arbetsdag därefter. Om rådrum för domens beslutande eller avfattande är oundgängligen nödvändigt, får rätten besluta att domen skall meddelas vid ett senare tillfälle. Om inte synnerligt hinder möter skall dock domen skriftligen avfattas och meddelas, inom en vecka i brottmål då den tilltalade är häktad och annars inom två veckor efter det att juryn har lämnat sitt svar. Domen skall alltid vara skriftligen avfattad och meddelad senast tre veckor efter det att juryn lämnat sitt svar.

Juryn behöver inte vara närvarande när domen avkunnas.

Juryn behöver inte vara närvarande när domen meddelas.

När målet avgjorts skall parterna snarast underrättas skriftligen om utgången i målet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994. Har ett beslut enligt 3 kap. 17 § fattats före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas för beslutet. I mål där juryn har lämnat sitt svar till rätten före ikraftträdandet skall äldre bestämmelser tillämpas.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1993-12-02

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet
Bo Svensson, regeringsrådet Arne Bækkevold.

Enligt en lagrådsremiss den 25 november 1993 (justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen, m.m.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Christina Weihe.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 december 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden
B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson,
Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck,
Davidsson, Könberg, Lundgren, Unckel, P. Westerberg

Föredragande: statsrådet Laurén

Regeringen beslutar proposition 1993/94:118 Några rättegångsfrågor i
tryckfrihets- och yttrandefrihetsmål m.m.

